

OSLO STATSADVOKATEMBETER

Justisdepartementet
Postboks 8005 Dep.
0030 Oslo

Deres ref.:
200705683

Vår ref.:
08/207-3

Dato:
26. september 2008

HØRING – NOU 2007: 7 – FRITZ MOEN OG NORSK STRAFFERETTSPLEIE

Det vises til departementets brev av 30. juni 2008.

1. Generelt

De to uriktige domfellelsene av Fritz Moen i 1978 og 1981 og de senere gjenopptakelsessakene har ikke minst på bakgrunn Mæland-utvalgets utredning (NOU 2007: 7) fått stor oppmerksomhet i norsk politi og påtalemyndighet de siste par årene. Før utredningen forelå oppfordret riksadvokaten politimestrene på politisjefmøtet i oktober 2006 om å sette i verk lokale prosesser i et læringsperspektiv. Ved Oslo statsadvokatembeter har vi hatt Fritz Moen-sakene som tema på to påtalemøter. På påtalemøtene har så å si samtlige politiadvokater og politifullmektiger, samt politiinspektører med påtalemyndighet og de fleste politimestrene i Oslo statsadvokatregion deltatt. Etter en gjennomgang av hva som skjedde i de to drapssakene, har det på påtalemøtene vært fokusert på det ledelsesansvaret påtalemyndigheten i politiet har i etterforskningsfasen, og ikke minst på faren for at objektivitetsprinsippet, slik det er nedfelt i straffeprosessloven § 226 tredje ledd, ikke vies nok oppmerksomhet under utførelsen av etterforskningen.

Oslo statsadvokatembeter konstaterer at forslagene i kjølvannet av Moen-sakene i utgangspunktet er positive idet man nå synes å være mer opptatt av kvalitet fremfor effektivitet i strafferettspleien. Forslagene gir grunn til refleksjon rundt de gjentatte kravene om hurtighet som har vært rådende og som uomtvistelig vil kunne gå på bekostning av kvaliteten i straffefølgningen.

Departementets høringsbrev tar på en oversiktlig måte for seg Mæland-utvalgets anbefalinger om tiltak og regelendringer som utvalget mener kan bidra til å hindre uriktige domfellelser i fremtiden. Som følge av høringsbrevets understrekning av hva man nå særlig ønsker høringsinstansenes syn på, og hva som blir gjenstand for senere høringsrunder, vil vi i denne omgang unnlate å kommentere juryordningens svakheter. For juryordningens tilhengere bør det være et tankekors at det var juryer som kjente Moen skyldig i begge drapene.

Oslo statsadvokatembeter vil innledningsvis påpeke at Fritz Moen-sakene var svært spesielle, og at det siden 1970-tallet har funnet sted en betydelig høyning av kvaliteten på etterforskningen. Det er også innført en del nye straffeprosessuelle regler, blant annet to-instansordningen, som åpenbart vil minske risikoen for uriktige domfellelser. På grunn av sakenes alder, etterfølgende straffeprosessuelle endringer og etterforskningsmessige forbedringer som har funnet sted, bør man vise en viss forsiktighet med å la Fritz Moen-sakene danne grunnlag for vidtrekkende generelle endringer i vår strafferettspleie.

Vi vil også peke på at kvalitetssikring av påtalemyndighetens arbeid primært ikke er et spørsmål om lovendringer. Det viktigste virkemiddel våre politiske myndigheter har, er å gi påtalemyndigheter tilstrekkelig med ressurser slik at påtalemyndigheten slipper å arbeide under et slikt tidspress som mange opplever i dag. Samfunnets krav om hurtigere saksbehandling i forening med dagens ressursituasjon i påtalemyndigheten er trolig den største faren for det tas materielt sett uriktige avgjørelser av påtalemyndigheten.

I det følgende vil vi behandle de åtte forslagene som departementet ønsker høringsinstansene syn på.

2. Bør det lovfestets en plikt for politiet til å skrive en redegjørelse for bevismomentene i straffesaken ved oversendelse til overordnet påtalemyndighet? (anbefaling nr. 1)

Oslo statsadvokatembeter mener det ikke bør innføres en regel som gjør det til en plikt å skrive en slik redegjørelse. Den flerinstansbehandlingen som de alvorligste straffesakene er gjenstand for i påtalemyndigheten, er en viktig faktor for å få en best mulig vurdering av bevisene i den enkelte sak. En slik redegjørelse for bevismomentene i rapporters form som nå er foreslått, vil kunne bidra til at overordnet påtalemyndighet i for liten utstrekning selv vurderer hvilke bevismomenter som er relevante og hvilken vekt de skal tillegges. Slik sett vil forslaget faktisk kunne gi det motsatte resultat av hva man tilsikter.

I saker hvor det er behov for informasjon utover det som følger av saksdokumentene, benyttes i dag i stor grad interne notater og møtevirksomhet mellom de ulike nivåene i påtalemyndigheten. Som ledd i saksforberedelsen, herunder skriving av bevisoppgaven, er det i større og kompliserte saker ikke uvanlig at også hovedetterforsker deltar i dialogen med statsadvokaten. Etter vår oppfatning bør fremgangsmåten for informasjonsflyt i påtalemyndigheten tilpasses behovene i den enkelte sak. En slik regel som nå er foreslått vil som sagt kunne virke mot sin hensikt, samtidig som den i mindre omfattende saker vil medføre unødig mye ekstraarbeid i politiet.

Vi vil også peke på faren for at en slik redegjørelse på en uheldig måte vil kunne virke styrende for forsvarernes gjennomgang av saksdokumentene. Også for en best mulig utførelse av forsvarernes arbeid må det være viktig at det ikke er lagt føringer for deres kritiske gjennomgang av etterforskningsdokumentene. Det er heller ikke utenkelig at politiet har en annen vektlegging av bevisene i saken enn det overordnet påtalemyndighet har, hvilket kan føre til forvirring dersom saken tilbakesendes politiet for ytterligere etterforskningskritt.

3. Skal påtalemyndigheten pålegges å nevne alle relevante bevis (ikke bare dem som ønskes ført) i bevisoppgaven til retten? (anbefaling nr. 2)

Som påpekt i høringsbrevet er det vanskelig å trekke grensen for hva som skal anses som relevant. I og for seg kan så å si samtlige etterforskningsdokumenter anses som relevante, ellers hadde de vel neppe vært produsert. En relevansvurdering vil måtte bero på et skjønn som innebærer at den foreslåtte regelen – utformet som en pliktregel – vil virke meningsløs. Med den erfaring vi har med større straffesaker, vil vi hevde at forslaget neppe er gjennomførbart i det praktiske liv. Forsvarernes selvstendige plikt til å vurdere bevisene i saken vil dessuten kunne bli nedtonet.

4. Bør det regelfestes en plikt for politiet til å opplyse om mistenktes fullstendige timeplan i perioder med intensive avhør? (anbefaling nr. 3)

Det er i dag vanlig praksis at det nedtegnes i rapporten fra avhøret når avhøret starter, når det tas pauser, hva pausene brukes til og når avhøret avsluttes. Av saksdokumentene fremgår det også hvor vedkommende har vært plassert mens han har vært i varetekt. I de få tilfellene det måtte være av interesse å vite noe nærmere om varetektsoppholdet, vil opplysninger om det kunne fremskaffes. Oslo statsadvokatembeter kan ikke se at det er noe behov for å regelfeste en plikt for politiet til å utarbeide et dokument med ”mistenktes fullstendige timeplan”, som foreslått av Mæland-utvalget.

5. Bør grensene klargjøres for hvilket press som er tillatelig i en avhørssituasjon? (anbefaling nr. 4)

Oslo statsadvokatembeter er enig med Mæland-utvalget i at det de senere år har skjedd vesentlige endringer i politiopplæringen og i utøvelsen av avhørsteknikker. I mer alvorlige saker tas det regelmessig lyd- og billedopptak av avhørene. Det eksisterer allerede relativt detaljerte regler om gjennomføringen av avhør, og Oslo statsadvokatembeter kan ikke se at det er behov for noen endringer på dette området.

6. Bør det innføres en generell regel om oppnevning av forsvarer for mistenkte eller siktede som er døvt eller tilhører en annen gruppe som ofte vil ha dårlig mulighet til å ivareta eget tarv? (anbefaling nr. 8)

Dagens ordning er at straffeprosessloven § 100 annet ledd gir adgang til oppnevning av forsvarer for siktede ”når særlige grunner taler for det”. En slik generell regel er å foretrekke fremfor en særregel basert på de spesielle forholdene i Moen-sakene. Som påpekt i høringsbrevet har den eksisterende skjønnsmessig utformede regelen den fordel at den dekker mange typer av tilfeller.

Oslo statsadvokatembeter slutter seg til forslaget om å regelfeste politiets og påtalemyndighetens plikt til kontinuerlig å vurdere om det foreligger særskilte forhold som tilsier at mistenkte/siktede bør få oppnevnt forsvarer. Dette følger i dag av god påtaleskikk, men en påminnelse om denne plikten kan med fordel tas inn i påtaleinstruksen. En slik pliktregel hører ikke hjemme i selve straffeprosessloven i det den utelukkende gjelder påtalemyndigheten.

7. Bør det vurderes å endre reglene om oppnevning av sakkyndige? (anbefaling nr. 9)

Eventuelle endringer på dette området må basere seg på at sakkyndige i dag ikke har tilstrekkelig integritet som følge av en slags binding til politiet eller påtalemyndigheten. Oslo statsadvokatembeter kan ikke se at det er grunnlag for en slik manglende tillit. Den objektiviteten som de sakkyndige med sin faglige kompetanse vil utvise, vil – etter vår erfaring – være like sterk uansett hvem de utøver oppdraget for. På denne bakgrunn kan vi ikke se at det er behov for endringer.

8. Bør det lovfestes at både retten og politiet/påtalemyndigheten bør pålegges å utforme skriftlig mandat og eventuelt tilleggsmandat til sakkyndige? (anbefaling nr. 10)

Oslo statsadvokatembeter er enig i at det bør lovfestes et krav om at sakkyndige skal ha et skriftlig mandat og at også tilleggsmandat skal være skriftlige. Høringsbrevets forslag til ny straffeprosesslov § 142a er ikke helt heldig utformet. Det bør ikke være opp til domstolen å gi påtalemyndigheten eller forsvarer et pålegg om å utarbeide et forslag til mandat. Når påtalemyndigheten eller forsvarere, eller for den saks skyld en bistandsadvokat, foreslår oppnevnt sakkyndige, bør forslagstilleren – uten noe nærmere pålegg fra retten – fremsette et forslag til mandat.

9. Bør aktors plikt ved nedleggelse av påstand i tilfeller der bevisene etter aktors oppfatning ikke oppfyller kravene for domfellelse, lovfestes? (anbefaling nr. 14)

Aktors objektivitet er en grunnleggende faktor for alle hovedforhandlinger og ankeforhandlinger. Denne objektiviteten gir seg i praksis ofte utslag i at aktor påstår frifinnelse eller trekker eller endrer tiltalen. Dette er gjeldende praksis i dag, og en lovfesting som foreslått er derfor unødvendig. Dersom lovgiver nå skulle lovfeste objektivitetsplikten ved nedleggelse av påstand, må det oppfattes som en kritikk av gjeldende praksis. En slik kritikk kan vi ikke se at det er grunnlag for.

Med hilsen

Morten Yggeseth
førstestatsadvokat

Stein Vale
statsadvokat

Gjenpart: Riksadvokaten